

Nr 367

Av herr **Cassel m. fl.**, om försäljning på öppna marknaden av vissa av staten förvärvade stamaktier i LKAB.

I anledning av proposition nr 171 till 1956 års riksdag angående statens inlösen av TGO:s stamaktier i LKAB godkände riksdagen förra året ett nytt avtal mellan berörda parter. Enligt detta avtal kommer TGO att kvarstå i LKAB med ett belopp av 100 milj. kr., motsvarande omkring 1/9 av TGO:s tidigare intressen i detta företag. TGO behåller följaktligen en del av aktiekapitalet och får tillsätta en av ledamöterna i styrelsen. Den totala inlösensumman, beräknad till 930 milj. kr. minskad med 100 milj. kr., skall erläggas till TGO i fem lika stora årliga poster med början år 1957 jämte ränta beräknad efter 4 % första året och 6 % följande år.

Mot riksdagens godkännande av avtalet framhöll vi i motion I: 590 bl. a., att vi i princip vidhöll vår inställning från år 1955 (motion I: 533) att staten ej bort inlösa de TGO tillhöriga stamaktierna i LKAB. I samband härmed erinrade vi bl. a. om att statsverket under åren 1957—1961, under vart och ett av åren, komme att belastas dels med betydande utgifter för inlösensumman, dels med betydande utgifter för räntor, som i genomsnitt per år beräknades uppgå till ca 30 milj. kr. Vi underströk att dessa utgifter ej borde finansieras genom upplåning i riksbanken, varav icke godtagbara samhällsekonomiska konsekvenser måste uppstå, utan att de behövliga medlen borde i fri konkurrens med övriga lån sökas på den öppna kapitalmarknaden.

Då det icke syntes möjligt att få riksdagens principbeslut omprövat föreslogs vissa ändringar i det ingångna avtalet. Enligt vår mening borde möjligheterna att försälja en viss del av aktierna direkt till allmänheten utredas.

För nästa budgetår är i statsverkspropositionen upptaget ett belopp av 165 milj. kr. som första avbetalning på statens skuld till TGO. Budgetläget för nästa år är sådant att finansieringen av inlösensumman måste komma att ske genom upplåning. Denna kan på grund av den knappa kapitalmarknaden befaras komma att helt eller delvis ske i riksbanken, vilket medför att nya pengar tillföres marknaden och att de syften motverkas, vilka man söker ernå genom hård kreditrestriktivitet.

Enbart de samhällsekonomiska konsekvenserna synes följaktligen utgöra tillräckliga skäl för att söka en väg att avlasta statsbudgeten från nödvändigheten att varje år fram t. o. m. budgetåret 1961/62 upptaga ett belopp av mellan 150 och 200 milj. kr. för detta speciella ändamål. Vad som därvid närmast anmäler sig är att till medborgarna försälja en viss del av de aktier staten förvärvat i bolaget. Därigenom skulle också skapas realiteter bakom f. d. statsrådet Skölds ord vid debatten i andra kammaren år 1955 (prot. II:21) angående bemyn-

digande för Kungl. Maj:t att göra för staten bindande tillsägelse om inlösen av de TGO tillhöriga stamaktierna i LKAB. Då yttrade herr Sköld bl. a. följande:

”Vilka intressen har vi att skydda här? Ja, först har vi hela det svenska folkets rätt att skydda, rätten att ur dessa fyndigheter få ut det som tillkommer det svenska folket. Det som går till staten går också till svenska folket, en inkomst för staten är en inkomst för svenska folket.”

Det svenska folket torde enligt vår mening genom inlösningsen icke ha fått en ökad känsla av meddelägarskap i bolaget, icke något ökat inflytande på dess skötsel. Icke heller kommer dess inkomster att öka. Endast den förändringen har inträtt att regeringens inflytande ökat samt att i sista hand skattebetalarna iklädes ett betydande ekonomiskt ansvar och ett företagaransvar. Skattebetalarna får också finansiera en betydande statlig förmögenhetsökning.

Det måste anses vara ett allmänt intresse av stor vikt att ett spritt aktieäggande kommer till stånd. Genom att många medborgare äger delaktighet i ett företag demokratiseras äganderätten, en decentralisering av beslutanderätten ernås i stället för den maktkoncentration som eljest hotar, och förståelsen för företaget, dess innebörd och villkor stimuleras. Sparmål av konkret art aktualiseras, och möjligheterna till ett värdebeständigt sparande ökas. Därigenom ökas också tillflödet till kapitalmarknaden av nysparande.

För att möjliggöra en så stor spridning som möjligt av det statliga aktieinnehavet i malmbolaget bör aktieemissionen annonseras i dagstidningar och på annat sätt. Försäljningen bör ske icke blott i banker, sparbanker och av andra kommissionärer, utan även t. ex. på postkontor. Det är vidare av vikt att aktievalörerna ej sättas högre än att praktiskt taget varje inkomsttagare har möjlighet att förvärva en eller flera aktier.

Önskemålet att ge det individuella sparandet den värdebeständighet som delaktighet i ett realkapital har på grund av penningvärdeförändringens effekt på sparandet har blivit alltmer framträdande även för småspararna. På senare år har också kunnat konstateras ett i viss mån stigande intresse för placering i aktier hos en bredare allmänhet. Aktiemarknaden har emellertid icke den omfattning och struktur att detta intresse fullt ut kunnat tillfredsställas. En ökning av tillgången på aktier på marknaden genom de successiva emissionerna av LKAB-aktier skulle alltså fylla ett behov. I andra länder, exempelvis USA, har allmänheten sina pengar i aktier i väsentligt större omfattning än i vårt land. Det kan också erinras om att i olika länder medvetna ansträngningar görs för att sprida aktieägandet. Inom kort kommer sålunda i Österrike betydande poster av staten ägda bankaktier att försälas till allmänheten. Utbudet torde röra sig om ett belopp som ungefär motsvarar 150 milj. svenska kronor.

Den lämpligaste valören vid utbudet av de nu aktuella LKAB-aktierna synes böra fastställas till nominellt 25 kronor. Aktiernas reella värde blir ca 85 kr., vilket motsvarar vad staten givit för aktierna jämte ränta. Staten bör nämligen varken göra vinst eller tillskyndas förlust på denna affär. Genom att dela

upp aktierna på detta sätt ernås en lämplig jämställdhet med en vanlig premieobligation, vilket enligt vår mening är angeläget eftersom man bör eftersträva att det blir lika naturligt att köpa aktier som premieobligationer. För att möjliggöra största möjliga spridning av aktierna bör tecknade poster i första hand reduceras i den mån de överstiger tjugu aktier (motsvarande ett nominellt belopp av 500 kronor). En aktieteckning av denna art kan vara en lämplig placementsform även för en rad kassor, stiftelser och institutioner samt för vissa försäkringsinrättningar.

Genom avtal mellan staten och TGO har parternas inflytande i LKAB:s styrelse liksom vissa andra gemensamma intressen reglerats. När vi föreslår en försäljning under kommande budgetår av en minoritetspost av det statliga aktieinnehavet förutsätter vi, att försäljningen ej skall föranleda revision av denna överenskommelse. Det är inte vår avsikt att genom den av oss föreslagna aktieförsäljningen rubba statens nuvarande dominans i bolaget. Enligt vår mening bör därför rösträtten hos de aktier som säljs till allmänheten nedsättas till en tiondel av ordinarie röstvärde. Härigenom undanröjes varje försök från innehavare av sådan aktier att spela en dominerande roll på någon bolagsstämma.

Bolagsordningen i det nyordnade LKAB är inte klar. Med anledning härav har vi ingen möjlighet att gå in på hur dessa aktier skall representeras. Vi vill emellertid framhålla att det inte möter några tekniska svårigheter att ordna den detaljen, den har exempelvis lösts i försäkringsbolagen med ett stort antal delägare. Då emellertid de formella förutsättningarna för ett mera detaljerat förslag icke föreligger nöjer vi oss med att föreslå att riksdagen måtte uttala sig för en representation som står i relation till de nya aktieägarnas samlade aktieinnehav.

Med hänsyn härtill behöver någon direkt inskränkning i rätten att inneha aktier icke stipuleras. En sådan begränsning skulle också medföra en besvärlig kontrollapparat, som ändå inte kan räknas bli helt effektiv. Det är också viktigt att spararnas möjligheter att fritt förfoga över sitt sparkapital icke inskränkes.

Med stöd av ovanstående hemställes,

1) att riksdagen måtte besluta att de stamaktier i LKAB, som staten förvärvat från TGO och som likvideras under budgetåret 1957/58, skall försäljas på öppna marknaden till ett försäljningsvärde av 165 miljoner kronor, räntan oräknad,

2) att aktierna uppdelas i valörer om nominellt 25 kronor och att deras röstvärde reduceras till 1/10 samt att försäljningen skall ske på sådant sätt att största möjliga aktiespridning uppnås.

Stockholm den 26 januari 1957

Leif Cassel

Martin Skoglund

Elis Håstad

Einar Hæggbloom

T. G. von Seth

Ernst V. Stazäng

Carl Östlund
